

Beteckning: HRV:C09:5

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Roparna
Varför kunde de inte tiga?

Laila Bergkvist
Januari 2009

C-uppsats, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet C
Handledare: Jørgen Straarup

ABSTRAKT

Syftet med denna uppsats var att undersöka varför roparna inte kunde tåga. De uppträdde på 1840 talet och några få år framåt. Deras ropartid finns nedtecknad i en del böcker och skrifter. Det går inte att få en helt rättvis bild eftersom det inte finns några nu levande ropare att intervjua. Deras bild är till stor del positivt tecknad i texterna. Det finns någon enstaka som blev upptecknad som lurendrejare. Det är ett projekt i Finnerödja som hjälpt till att locka fram lusten att studera dem lite djupare. Projektets olika formuleringar på händelser med roparna såsom ”religionskriget i Kvistbro”, ”skottet i Långbron i Finnerödja”, ”stor möte Slottsbo” ökade intresset för detta fenomen. Varför de inte kunde tåga har jag funnit vara en del olika tidsaspekter. När de ropade mot spriten har det att göra mot en stor dryckenskap som rådde. Jag har funnit att det är framför allt är ungdomar och kvinnor som var ropare och att det var olärda och fattiga sådana. De betraktades för sjuka och man kallade dem också för de predikosjuka. Jag har funnit olika sätt man behandlat dem på. De kom ibland i fängelse och ibland kom de under psykvård.

Innehåll

ABSTRAKT	2
INNEHÅLL	3
1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	6
1.3 METOD.....	6
2. TIDSASPEKTER	8
2.1 KONVENTIKELPLAKATETS TILLKOMST OCH TILLÄMPNING.....	8
2.2 ALKOHOLKONSUMTIONEN UR NYKTERHETSRORELSENS PERSPEKTIV.....	10
2.3 VIDSKEPLIGHET UR KYRKLIGT PERSPEKTIV	10
2.4 RELIGIÖST BEHOV SETT UR ETT KYRKLIGT PERSPEKTIV	11
3. RESULTAT ROPARE	12
3.1 UTBREDNING AV ROPARNA	12
3.2 YTTRINGAR.....	12
3.3 ROPARNA	13
3.4 KVINNOR SOM ROPARE	14
3.4.1 Småland.....	15
3.4.2 Värmland.....	16
3.4.3 Västergötland.....	17
3.4.4 Östergötland.....	18
3.4.5 Närke.....	19
3.5 MÄN SOM ROPARE.....	20
3.6 LÄKARUTLÅTANDEN.....	22
3.7 MYNDIGHETENS UPPFATTNING OCH HANDLANDE	23
3.8 ROPARNAS FORTSATTAS LIV	24
4. DISKUSSION	25
4.1 VAD FRAMKALLADE DETTA FENOMEN?	25
4.2 HUR BEHANDLADES DE AV ÖVERHETEN?	26
4.3 Bildades det några ropareförsamlingar eller vart tog de vägen efter tiden som ropare?.....	27
4.4 Kan man se några likheter/skillnader mellan de olika roparna?.....	27
4.5 Kan man se något samband mellan områdena där roparna ropade och där väckelserörelserna senare drog fram?	27
REFERENSER	28
BILAGA 1	29

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vid ett besök i min hemtrakt Finnerödja fick jag för första gången höra talas om en märklig rörelse som fått namnet roparerörelsen. Jag besökte platsen Slottsbol där ett av roparerörelsens stora ute möten hade hållits. Det hade varit en studiecirkel 2005 i form av ett projekt som lånat ett ”rop” som arbetsnamn för projektet. ”Ve över denna gudlösa hop! Ve över dessa drinkare! Nu dricker ni eldvatten i helvetet skall ni dricka eld.” Detta mycket intressanta projektnamn väckte min nyfikenhet att få veta mer om denna rörelse och speciellt om fenomenet ropare. Rörelsen kallades också för ”predikosjukan” och de som ropade för de ”predikosjuka”.

I boken *Ropande pigor och Läsande bönder* skriver Peter Aronsson att det var en folkets rörelse, pigornas, drängarnas och böndernas rörelse. Det var inte en rörelse med något speciellt namn eller karismatisk ledare i fokus. Fenomenet ropare fanns i flera landskap såsom Västergötland, Småland, Närke och Värmland.¹ Det är uppskattat att det var många tusen som var ropare och tillhörde denna roparerörelse. I Västergötland fanns det 1843 ungefär 2000-3000 personer som var ropare. Rörelsen och roparna fanns under en ganska kort tidsperiod. Den pågick under några få år.

I *Sveriges kyrkohistoria del 6 Romantiken och Liberalismens tid* skriver Anders Jarlert att roparerörelsen började hösten 1841 i Hjälmseryd i Jönköpings län och att den försvann 1843.² Däremot berättar han att den pågick något längre i Närke ungefär till år 1848.

I *Inre Missionens Historia* skriver Erik Jakob Ekman att det fanns en likartad bild av det andliga och mänskliga läget från olika delar av Sverige under 1840-talet.³ Det som efterfrågades var en radikalare ton från prästerna av den lyssnande allmänheten. Människorna läste bibeln i sina hem och använde Luthers lilla katekes som uppfostringsbok så de hade god kunskap om andliga ting. Han upplyser i boken om att de längtade efter predikan av präster som levde som bibeln lärde. Folk vandrade långa vägar för att höra dessa präster som predikade det ”sanna” evangeliet. Dessa människor var inte så omtyckta dit de kom utan de blev ofta beskyllda för

---

¹ Aronsson sid. 8

² Jarlert sid. 87

³ Ekman sid. 197

allt möjligt. Det kunde vara allt ifrån att de beskylldes för stöld och att de hade smittande sjukdomar med sig.

Ekman beskriver fenomenet ropare som att det var ett sökande efter ett djupare andligt liv och var ett tecken på ett uppvaknande och att något nytt stod för dörren andligt sett.⁴ De var förelöpare till väckelserörelserna skriver han. Det formades många lekmanpredikanter efter roparnas framfart och en kolportör rörelse växte fram som genomkorsade hela landet.

Det är svårt att föreställa sig menar Jarlert hur utbredd brännvinsmissbruket var i Sverige under 1800 talet.⁵ Prästerna pekade på att det var en av de främsta orsakerna till fattigdomen. Det påbörjades ett arbete under 1840 talet av både kyrkoherde Peter Wieselgren i söder och Lars Levi Laestadius i norr. Det bildades nykterhetsföreningar för att upprätthålla nykterheten.

---

⁴ Ekman sid. 198

⁵ Jarlert sid. 121

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet är att få reda på mer om fenomenet ropare, förstå mer om den enskilda roparens sociala och andliga status, få en djupare kunskap om vad folk och präster i allmänhet ansåg om roparna, få insikt i hur man upplevde deras framträdande. Följande huvudfrågor vill jag försöka få ett svar på:

- **Vad framkallade roparfenomenet?**
- **Hur behandlades de av överheten?**

Utifrån huvudfrågorna har jag formulerat följande underfrågor som rör roparna och deras situation i sin tid:

- Bildades det några ropareförsamlingar eller vart tog de vägen efter tiden som ropare?
- Kan man se några skillnader och likheter på de olika roparna?
- Kan man se något samband mellan områdena där roparna ropade och där väckelserörelserna drog fram?

1.3 Metod

Fördel med en kvalitativ undersökning skriver Judith Bell i *Introduktion till forskningsmetodik* är när man vill försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera.⁶ Också när det gäller att urskilja varierande handlingsmönster är en kvalitativ studie den bästa. Om det är en ambition att hitta ett känslomönster kan man med fördel använda ett kvalitativt angreppssätt. Min studie när det gäller roparna är en sådan studie. Jag vill få reda på hur de tänkte och hur de kände i olika upplevelser. Hade jag önskat veta antal och hur många roparna var hade min undersökning blivit en kvantitativ. Min uppsats bygger på böcker, någon forskningsrapport och skrivna texter. Det går inte att göra några intervjuer eftersom alla ropare är döda.

Min analys av texterna är också av en kvalitativ tolkningsmetod. Jag kommer att närma mig texten hermeneutiskt. Detta synsätt analyserar för att förstå människor. Jag går in med en viss förförståelse när det gäller texterna som är skrivna om roparnas upplevelser. Enligt Jan Hartman i *Vetenskapligt tänkande Från kunskapsteori till metodteori* måste det finnas en förför-

---

⁶ Bell sid. 13

tåelse. Det är också en process inlagd i den hermeneutiska tolkningen, då man går ur sin tolkning med en större förståelse än man gick in i den. Denna tolkningsprocess kallas den hermeneutiska cirkeln.⁷

Det som kan vara ett hinder när man har en viss förförståelse i en sådan texttolkning är att man kan vara subjektiv och inte objektiv. Man blir därför subjektiv i sin tolkning. Jag ska försöka tolka på ett kvalitativt och objektivt sätt och förvänta mig en större förståelse för roparna och deras upplevelser och handlingssätt när jag tolkat klart. Jag tänker framställa en deskriptiv uppsats som är icke-värderande i sin problemformulering.

---

⁷ Hartman sid. 191

2. Tidsaspekter

2.1 Konventikelplakatets tillkomst och tillämpning

Det kom till uttryck i riksdagen en oro för otillåten religiös aktivitet under början av sjuttonhundratalet.⁸ Den religiösa aktiviteten kunde vara ”fri bön, psalmsång, bibelläsning, fri textutläggning av lekfolk”. Husandakt var tillåten och påbjuden. Däremot var det inte tillåtet att utlägga texten och samlas i något annat hem än i sitt eget hem för att hålla andakt. Den 12 januari 1726 antogs en stadga som hette konventikelplakatet. Detta plakat varade mer än ett helt sekel. Denna lag innebar att det bara var Svenska Kyrkan och deras präster som fick hålla gudstjänster och predika. Bröt man mot detta konventikelplakat så fick man böter på 200 daler silvermynt första gången andra gången fick man böta 400 daler silvermynt eller om man inte hade några pengar blev det fängelse på vatten och bröd. Tredje gången man hållit i en konventikel blev man utvisad ur landet i två år. De som var med på dessa möten som åhörare fick också böta fast en mindre summa. Ett utdrag ur konventikelplakatet⁹ som visar vad som användes för att komma till rätta med detta och bestraffa konventiklar utanför kyrkans område:

Men att uti privata och enskilda hus man- och kvinnokön, gamla och unga, kända och okända, få eller flera, skola hava frihet sig att samla och tillhopa komma allt under förövändning att bruka sin andakt och enkannerliga gudstjänst, den där med de vanliga sönd- och helgdagars texter predikande och utläggande, böners och nya bönesätts förklarande finnes på åtskilliga ställen vara förrättad; det anse Vi varken för nyttigt eller oundgängligt utan mera som en skadlig nyhet, som en god ordning i Våra kristliga församlingar förstörer, vilket i längden till självsvald, missbruk och många farliga oredor skulle tillfälle och anledning giva, utom det till befruktandes är, att mången av oförstånd och okunnighet i sin kristendom lätteligen kunde bliva till sådana irrige meningar och lärosatser anförd, som med den rena evangeliska läran ej vore överenskommande. Allt därför, emedan sådana sammankomster desto mindre kunna prövas till den sanna kristendomens utövning nödiga, som Vårt rike, Gudi lov, de stora fördelar äger, att Guds ord hos oss rikligen varder lärt och predikat, och var och en dessutom är frihet lämnad i sitt hus att bruka sin andakt. Ty finna Vi rådsamt att avskaffa och alldeles förbjuda slika olovliga sammankomster, så att den, som sig understår dem att hålla och tillåta, skall

---

⁸ Lenhammar sid. 57, sid. 58

⁹ Ekman sid. 36

första gången böta två hundra daler samt andra gången fyra hundra daler samt eller i mangel av böter plikta första gången med fjorton dagars fängelse på vatten och bröd och andra gången med tre veckors fängelse med vatten och bröd. Men kommer han tredje gången igen skall han på tvenne år ur riket förvisas. I lika måtto skola de som sig till sådana sammankomster inställa, var för sig första gången böta fyrtio mark samt andra gången dubbelt och tredje gången fyrdubbelt.

En av de första prästerna som blev anklagad för denna form av möten och predikan var Erik Tolstadius från Stockholm. Han föddes 1693 och prästvigdes 1719.¹⁰ Vid sin prästvigning kom han fram till att det var synd och nåd som skulle bli hans stora predikoämne. I en av sina predikningar gick han tillrätta med biskopar och andliga ledare. Han sade i sin predikan att om de hade gett folket bättre och gudfruktigare predikningar skulle det inte vara så mycket ogudaktighet i landet. Detta tal 1723 blev en inledning till förföljelser från kyrkligt håll. Tolstadius räknas som en konservativ pietistisk präst. Det finns berättelser om hans stora patos för barn och fattiga. Han startade en skola där fattiga barn kunde komma och få undervisning i olika skolämnena.¹¹

Det som ansågs vara ett stort fel och som fick en rättslig utgång var att han höll en del möten i sitt eget hem. Det ansågs vara en konventikel fast det var en präst som höll i dem. Han blev anklagad för detta från och till under en lång period. Det blev ingen fällande dom men ärendet drevs vidare ända upp till hovrätten.¹²

I Småland i Fagerhult socken fanns en pietistisk präst som hette Anders Elfving. Aronsson beskriver hans period i denna församling som en pietistisk väckelseperiod.¹³ Han spelade en aktiv del i en del konventiklar som man brukade kalla för "läsemöten". Han ingick i ett stort konventikelmål på 1770 talet där han dömdes tillsammans med andra "elfvingianer" de dömdes för att ha lett konventiklar. I den anklagelsen rör det sig också om husandakt och för att det har visats förakt mot prästerskapet. Det finns inga direkta protokoll enligt Aronsson¹⁴ att det verkställdes något straff. Konventikelplakatet upphörde 1858. 1860 försvann straffet att bli utvisad om man tillhörde någon annan kyrkobildning än Svenska Kyrkan. Den siste som dömdes till landsförvisning enl. konventikelplakatet var sjömannen F. O. Nilsson. Det var Nilsson som förde baptist-

---

¹⁰ Ekman sid. 43

¹¹ Ekman sid. 47

¹² Ekman sid. 53

¹³ Aronsson sid. 15

rörelsen till vårt land. Den första baptistförsamlingen bildades 1848 i Landa socken i Halland. Han var från början också en ”nykterhetsprofet” och hade samlingar för nykterhet.¹⁵

2.2 Alkoholkonsumtionen ur nykterhetsrörelsens perspektiv

Det var ett superi utan dess like skriver David Carlsson.¹⁶ Han har med ett utdrag om dess omfattning i sin bok *Roparna*. Utdraget är ett påstående av Peter Wieselgren som lyder: ”Alla jordägare på landet, stora som små, ägde i kraft av gällande lag, rätt att tillverka det, alla sådana ägde och rätt att försälja det, halvstoppsvis och däröver”. Det beräknades att 173 124 brännvinspannor var i gång.” Och bland dessa tillverkare funnos de ädlaste och mest högtstående och aktade män, adel, präster borgare och bönder, alla behärskade av den övertygelsen att jordbruk utan brännvinstillverkning vore en orimlighet och den bästa binäringen för lant-hushållen vore att till brännvin förädla sin säd.” 1831 vid ett prästmöte¹⁷ i Karlstad föreslog prosten Fryxsell prästerskapet att man skulle ena sig om:

- att i sitt hus ej bjuda rusgivande drycker åt någon som ej har konfirmerats
- att ej förtära av sådana drycker mer än ett glas till varje ordentlig måltid
- att icke tillverka eller å sitt boställe låta andra tillverka mera brännvin än för sitt husbehov
- att söka med alla lovlige medel få sina åhörare att åtaga sig liknande förpliktelser

Supandet bland allmogen gick före allt annat. Man tog sin säd till brännvinstillverkning i första hand. Det visade sig också att prästerna som försökte hålla sig till nykterhet blev överhoppade när man sökte prästtjänster.¹⁸ Det var inte enkelt att bryta dessa mönster och få fram en nyktrare ton varken bland präster eller bland folket.

2.3 Vidskeplighet ur kyrkligt perspektiv

I *Sveriges kyrkohistoria del 7* berättas¹⁹ det om att ”livet kring sockenkyrkan” inte alltid hade kristna företeelser. Folk använde besvärjelser i olika sammanhang. Det berättas bland annat om att det stals ibland likdelar för att spå med. Vid sjön Unden i Tiveden låg ett litet kapell som var ett tillhåll för spådomar och annat olovligt. Det fanns också mycket tro på vidskepliga företeelser under denna tid. Många människor trodde att det fanns skogsrån, sjörån, snälla

---

¹⁴ Aronsson sid.15

¹⁵ Jarlert sid.150

¹⁶ Carlsson sid. 140

¹⁷ Carlsson sid. 140

¹⁸ Carlsson sid. 141

tomtar, elaka tomtar, lyktgubbar och spöken. Ibland samlades allmänheten och lyssnade på vidskepliga berättelser under de mörka vinterkvällarna. Gemene man försökte hålla sig väl med dessa olika figurer och satte t.ex. kors på ladugården för att hålla det onda borta. Blev någon sjuk hade det varit någon som talat besvärjande mot dem och på så sätt dragit sjukdom på dem. Det fanns också en tro att man kunde skrämman bort det onda med eldar ute i naturen. När det uppstod skrämman av detta slag tog man till spriten för att döva sin rädsla. Det fanns ju gott om den varan eftersom man brände sin sprit hemma. Musiken var också ett använt redskap för att framkalla trolldom och mystik. Vidskepelsen fanns mycket utbredd i de stora skogarna bland annat i Tiveden.

Carlsson berättar i sin bok Roparna om ett tillfälle när en stor skara ungdomar var tillsammans i en "lekstuga" för att dricka och dansa.²⁰ Man hade mängder med sprit och fiolen ljöd. Då kom en man in i lokalen. Han hade svarta kläder och han dansade med en flicka tills hon föll död ner. Detta hände runt 1842 och var upprinnelsen till att de som var i lokalen började fundera på om det var värt att leva på ett sådant utsvävande sätt. Eftersom det var när spriten flödade och dansen var i full gång som flickan dog. Det berättas vidare att de som var med på dansen började ropa och bedja om nåd för sina synder. Detta var ett uppvaknande och ett behov väcktes till förändring av sitt levnadssätt. De som var med på dansen började ropa och predika för sina närmaste när de kom hem på natten.

2.4 Religiöst behov sett ur ett kyrkligt perspektiv

Folk var mera religiösa på många sätt för det var ganska vanligt att man samlades framför brasan och läste ur bibel. De läste kyrkans episteltext och evangelietext för att sedan gå till gudstjänst i kyrkan på söndag. Carl Eber Olivestam skriver om den mycket använda lilla katekesen som var mycket vanligt använd som uppfostringslitteratur i varje hem.²¹ Den användes i skolan fram till 1919. Det var vanligt att det var fullt i kyrkan och man var noga med att vara med på nattvarden. Det var ibland ett spel att de höll med kyrkan och dess präster. Det var alltför svårt att förstå predikningar och utläggningarna som prästerna hade. Folket var kyrksamma av gammal vana de skulle lyssna på olika kungörelser.²² Man kan ana att det var en mötesplats för alla och de tyckte om att gå dit för att få lite omväxling. Folk gick till andra socknar för att höra predikningar och få själavård, men gick i sin egen kyrka och tog nattvard.

---

¹⁹ Jarlert sid. 66

²⁰ Carlsson sid. 136

²¹ Olivestam sid. 143

²² Carlsson sid. 150

3. Resultat Ropare

3.1 Utbredning av roparna

Roparna var dessa som ofta fick stå till svars för att ha brutit mot förbudet att predika. Lagen ”tänjdes” till det yttersta av roparna.²³ Roparna tillförde ett uppvaknande andligt sett och ropen pekade också på företeelser som fanns i samhället som var skadliga för folk.²⁴ Rörelsen var en extatisk rörelse som också kallades ”predikosjukan”. Roparna fanns i flera landskap såsom Västergötland, Småland, Närke och Värmland. Det finns inget direkt svar på varför det var just dessa landskap som hade de flesta roparna. Jarlert skriver att det inga ropare fanns i Göteborgs stift de områden som hade gott om schartauaner.²⁵ De var emot extatiska yttringar. Doktor Sköldberg ifrån Jönköping utgav en²⁶ skrift på 48 sidor som Carlsson har ett utdrag ur:

Det syntes mig anmärkningsvärt att i Västergötland, Läsare-Shakers utgöres vanligen av ynglingar och karlar, då däremot i Småland pigor och äldre gummor övertagit det besväret; måhända detta kan hava något sammanhang med det förhållande, att i Västergötland kvinnorna få förrätta det tyngsta arbetet, då däremot mannarna, synnerligast om vintern, slå sig på latsidan?

Det anses att det var många tusen som tillhörde dessa ropare. I Västergötland fanns det 1843 ungefär 2000-3000 personer som var ropare. Det var ett ganska kortvarigt fenomen att vara ropare.²⁷ Den rörelse som uppkom runt omkring dem varade mellan åren 1841 till 1843. Den varade lite längre i Närke skriver Jarlert.

3.2 Yttringar

Ekman berättar om denna rörelse som en yttringarnas rörelse. Roparna kunde ligga helt avsomnade och så reste de sig plötsligt upp och började ropa ut profetior om människors synd och deras brottsliga gärningar. Det var också många ropare som ropade ut och förfasade sig över människors högfärd. De ropade mot smycken och håruppsättningar och guldföremål som folk hade på sig som lyssnade. Roparna var fattiga människor och de ansåg att de rika var orättfärdiga när de smyckade sig. Roparna ropade också att man skulle lämna ifrån sig sina smycken eftersom det var en ”styggelse”. De menade att bibeln var för en enkel livsstil. Det

---

²³ Jarlert sid. 86

²⁴ Aronsson sid. 25

²⁵ Jarlert sid. 87

²⁶ Carlsson sid. 33

berättades att roparna föll hur som helst utan att skada sig det gällde både roparna och de som hade fått ett ord ifrån dem. Det fanns alltid med en betoning i ropen att Gud kunde ge nåd om man ville omvända sig till honom. Mötena var extatiska och roparna predikade undergång om man inte bättrade sig.²⁸ Roparna hade krampliknande upplevelser som ibland kunde sluta med medvetlöshet. Det var också den stora ”lusten” att predika och ropa som var ett utmärkande drag för de enskilda roparna och för den rörelse som uppstod runt omkring dem den s.k. roparerörelsen. Effekten av deras ropande ledde ibland till denna utgång uttalat av biskop J. A. Butsch i Skara:

”Arbetet såväl på åker och äng som inomhus tycktes överallt gå sin jämna ostörda gång, och ofta hörde jag både sjuka och friska intyga, att samlevnaden aldrig förr varit så förnöjsam, fridsam och rolig som nu.”

Carlsson skriver att man kan dela in dessa ropare i²⁹ tre olika sorters ropare:

”Barn eller ungdomar som predikade med hög röst därför kallades de ropare. De uppvisade inga direkta skakningar utan var ganska stilla. De ställdes upp på bord för att de skulle synas och höras bättre.

Den andra sortens ropare var en sömnlignande predikoropare. De var inte riktigt vakna när de ropade utan de låg till sängs. Man kallade detta fenomen för ”magnetisk sömn”.

Den tredje sorten var en roparesort som låg till sängs i vaket tillstånd och ropade dessa var inte så vanliga skriver Carlsson.”

Det har varit några enstaka tillfällen som barn har predikat under tid som ligger bakom, men nu under 1840-1845 var det gott om exempel. Det var ibland frågan om ganska lugna samlingar.³⁰ Man sjöng, läste något ur bibeln, predikade utan rop och skakningar. Sedan avslutades mötena med bön.

3.3 Roparna

Roparna ropade också ut sin egen nöd över människors synder och det syndfulla samhälle man tyckte sig leva i. De ansåg sig vara redskap åt Gud skriver Aronsson att de inte styrde

---

²⁷ Aronsson sid. 25

²⁸ Aronsson sid. 26

²⁹ Carlsson sid. 16

³⁰ Carlsson sid. 59

själv över sitt ropande utan blev intagen av Guds helige ande.³¹ Han skriver också att roparna var lekmän och företrädesvis var det kvinnor. Många av dessa kvinnor var fattiga sådana. Det fanns fog för att de ropande kvinnorna ropade ut bot och bättring när det gäller männens stora och utbredda dryckenskap. Kvinnorna och barnen som ropade hade ingen egen status. Sättet roparna talade på var av betydelse och inte bara vad de sade. Det var mest yngre och ogifta personer som var ropare. Aronsson berättar att man har hört talas om 6-7 åringar som varit ropare. De flesta var i åldersgruppen 16-30 års ålder. Det var ovanligt med ropare över 30 års ålder. Något enstaka fall har det varit någon fyraåring som ropat. Den allra yngsta man har hört talas om var en tvåårig flicka. Det uppfanns en hel del olika namn på roparna.

De kallades ibland för *de ropande rösterna* som anspelade på Johannes Döparen som sade ”Jag är rösten av en som ropar i öknen”. *Pigsjukan i Småland* eftersom de flesta ropare var flickor. *Barnpredikanterna* hänför sig till att det var unga eller barn som ropade. *Predikosjukan* man ansåg att man hade ett sjukligt begär att predika. *Småländska pythonien* deras förutsägelser hörde ihop med de grekiska oraklen.

Satans apeverk man trodde att de fått sin inspiration av djävulen. De kallades de *sinnessjuka*, eller de *epidemiskt vansinniga* för man trodde att man fått någon svagsinnet.

De kallade sig själva antagligen för *röster*.³² De beskrev sig också själva som *läsare* av andlig litteratur och då främst av att vara *läsare* av bibeln. Skillnader enligt Aronsson på benämningen läsare och predikosjuka är den, att myndigheten kunde acceptera läsarbegreppet bättre än roparebegreppet.³³ Fastän det fanns så många olika namn och beteckningar på själva roparna visar det till samma sorts fenomen och beteende. Det beskriver samma människor. De kommer i extas och predikar med hög röst ”svavelosande” predikningar.

3.4 Kvinnor som ropare

Det nämns en hel del kvinnonamn i samband med roparna det var ett tecken på att det var en ”kvinnornas rörelse” skriver Ekman. Fattiga kvinnor som det inte berättas så mycket övrigt om. De har blivit ganska anonymt omskrivna. Aronsson berättar att det inte finns någon direkt matrikel och ingen egen ropareförsamling som man kan få namn ur utan man har fått tag i namnen från sjukhusens patientjournaler och från fängelseliggare.

---

³¹ Aronsson sid. 26

³² Aronsson sid. 25

³³ Aronsson sid. 27

3.4.1 Småland

Här nämns Ingrid Andersdotter som bodde i en backstuga i Ryssby hon ropade morgon och kväll, hon kände en tvingande lust att ropa. Hon var i tjugo års ålder och det berättas att Andersdotter ropat bland annat hemma hos prästen i Ryssby. Stina Carlsdotter från Rydaholm var 23 år gammal och blev tvungen att fara till sjukhuset och efteråt fick hon komma till prostten och få en hel del medicin. Det berättas att den medicinen inte hjälpte utan hon fortsatte att predika och ropa ändå. Ganska många lyssnade på denna roperska och Rydaholms socken genomgick en förändring efter hennes rop. Efter hennes bättringsrop mot superiet avsåg sig inom fjorton dagar 70 brännvinsbrännare och att de skulle sluta bränna sprit. Detta blev omtalat ifrån predikostolen i Svenska Kyrkan i Rydaholm.

Lisa Andersson i Alsarp i Hjälmseryds socken hade vid 16 års ålder blivit sjuk och under sin sjukdomstid får hon tid att läsa bibeln och hon upplevde ett tvång att ropa och predika bättring ifrån sin säng.³⁴ Hon anser att det inte är något hon själv valt och hennes föräldrar anser att det inte är något att göra åt detta ”då Herre har lagt det på henne”. Detta första fall av predikosjuka har alla de symtom man anser en ropare har enligt Aronsson.³⁵ Hon räknas som den första ropare som det har hörts berättat om. På grund av att hon finns med i en sjukjournal i sin hemsocken. Detta är vad som skrivs om henne att hon har spasmer och en betvingande lust att predika. Hon får viss medicin sig ordinerad att ta men den medicinen tar hon inte. Hon predikar om att hon ska dö och när det inte slår in predikar hon inte mer utan hon gifter sig och flyttar till en annan socken.³⁶

Johanna Persdotter berättas det om att hon kom ifrån Svennarum.³⁷ När hon predikade och ropade kom det så mycket folk att man förstörde stugan hon bodde i. Det sades om henne att hon sken likt en ängel i sitt ansikte. Det hon ropade var så ”grömmeligt grannt” enligt byborna. En läkare som hette doktor Sköldberg ifrån Jönköping kom för att se vilken själslig form hon var i eftersom man trodde att hon var vansinnig. Läkaren skriver att hon var ”tämligen vacker, har vackra livliga ögon, friskt och fylligt ansikte och hennes röst var behaglig och mjuk”. Enligt läkaren varade hennes predikningar i fem till tio minuter.

---

³⁴ Aronsson sid. 29

³⁵ Aronsson sid. 30

³⁶ Carlsson sid. 19

³⁷ Carlsson sid. 24

Vid detta tillfälle lyssnade också en ung flicka 14 år gammal som kallades Hedda. Det berättas omen söndag då hon läste bibeln kände hon ryckningar i armen.³⁸ Hon upplevde detta som något skönt. Efter en stund föll hon i dvala och när hon stod upp började hon predika och ropa. Hon upplevde sig hela tiden frisk och tyckte sig fått något gott från Gud. Det finns en redogörelse om hur doktor Carlsson som undersökte henne tillsammans med sexton andra patienter. Hon verkade fullständigt frisk och hade vackra blå ögon ”som det lyste frimodighet, eld, glädje och öppenhet samt höjden av lycksalighet” ur. Doktor Carlsson tjänstgjorde som läkare i Jönköping under denna tidsperiod.

Katarina på Backen i Ås i Västbo hennes predikosjuka betraktades som anfall. Hon började må illa och upplevde att hon började skaka i hela sin kropp. Hon gick till sängs och så satte hon sig upp och började predika och ropa bättringsrop mot flärd och synd och ”i övrigt redig kristendomsframställning enligt nådens ordning”. Hon ropade utan någon speciell förberedelse. Gick sedan ut till sina vardagssysslor.

Lena Chatarina Svendsdotter från Källberg var 11 år det berättas om henne ”hon har under tre veckor haft ryckningar och spasmer och börjat predika det kom mycket folk från alla håll för att höra henne hon ropade mot brännvin, röda kläder som var djävulens livfärg, mot pärlband, kammar i håret och mot guld och silver som prydnader”. ”Min skjutsbonde vågade ej på morgonen suppa brännvin hade utsprättat sitt silverhäkta i kapprocken, när hon känner lukten av brännvin får hon gruvliga ryckningar och börjar predika.”

3.4.2 Värmland

Från Värmland berättas det om Karin från Hjulsjö som benämns som fru till Per Måns, pigan Anna-Stina Eriksdotter i Hallvardstorp, 13-åriga torparedottern Britta-Stina Larsdotter från Ängfallet och en bonddotter från Bråttstorp i Sunne trakten. Karin från Hjulsjö ropade en gång efter att hon legat som livlös: ”Jag är en föraktad kvinna som ropar, Gören bättring! Gören bättring! prästerna kan inte känna Guds kraft och kan inte hjälpa er”. Det strömmade till mycket folk för att se och höra denna predikosjuka kvinna. Bonddottern i Bråttstorp är känd för att hon såg syner som hon berättade för folk som lyssnade på henne om deras tillstånd. Hon kunde säga: ”Vid din sida går en helig ängel”, och till någon annan, sa hon: ”kring dig slingrar sig en orm”.

---

³⁸ Carlsson sid. 26

Det berättas av Carlsson om två yngre flickor som hette Stina och Johanna de var från Södra Råda och var 15 respektive 12 år gamla. Han berättar att de var friska och välmående men de kom i skakningar när de upplevde att de skulle predika och ropa till bättringar. Det nämns också av Carlsson om en ropare som hette Carolina var tolv år gammal och var från Råda. När de höll roparemöte föll hon försiktigt och talade varnande ord om döden och livet efter döden. Det var också vanligt dessa ”rådaropare” sjöng psalmer och vaggade i takten. Det var vanligt bland alla Råda roparna enligt Carlsson. Han skriver också att de var tydliga och klara i sina röster och gjorde inga omsägningar på sina rop.

3.4.3 Västergötland

Från Västergötland berättas det om många ropare, men inte så många som är namngivna. Det omtalas om en ung torpardotter som hette Kristina Jonasdatter från Högås. Hennes rop var ett rop mot yttre smyckningar och lyx. Hon fick sina uppenbarelser under skakningar och kramper i sin kropp. Det berättas av Ekman om ett sådant tillfälle när det samlats mycket folk i hennes hem i Högås. Vid det tillfället då fick hon se en syn och en uppenbarelse: ”Ack jag såg en så härlig syn! Om du sett synen skulle din lust inte stå till denna världen. I heliga änglars följe gick Kristina i Saxtorp in i Guds vila. Saliga äro de döda som i Herren dö, men Bryngel i Skattegården ljutit en hastig död, i det ett tungt lass stjalpt över honom”. Det var ingen som visste om att de hade dött utav dem som var med på mötet. När folk gick hem från mötet kom man och berättade om dessa dödsfall. Det var många som gjorde bättring från sina synder vid dessa tillfällen.

Roparna kom till Borås 1942. De blev många gånger omskriva i *Borås Tidning*. En gång speciellt eftersom biskop J. A Butsch från Skara är på besök för att bilda sig en uppfattning om roparna. Det finns få ropare som är nämnda vid namn i denna trakt. Det står om en flicka som blir uppmanad av sin mor att predika så biskopen skulle få höra om det var fel eller rätt det hon predikade och ropade. Då svarade hon: ”Ingen kan predika utan att innefrån ha fått löfte till det och känt väckelse för det”. Det berättas också om en åttaårig pojke från Borås.

Skottet i Långbron i Finnerödja (Sandberg projektansvarig kvinnors rop)

Det hade varit många möten i Långbron i Finnerödja. Hela familjen var ropare och de hade under lång tid hållits möten de hade varit illa sedda av pastor Söderlund i Hova. 1848 begav han sig i väg tillsammans med inspektören Norling på Skagersholm herrgård. De var fast beslutna att få slut på brottet mot konventikelplakatet. Det var mycket folk samlade på gårdsplanen. Anton Svensson var roparen de tänkte fånga. För att visa

att det var allvar sköt inspektören ett skott med sin pistol i luften. Samtidigt kommer följet fram och man tänkte föra bort honom med våld. Folket som lyssnade tog stenar stötar och drev bort myndighetspersonerna.

Stor möte Slottsbol (Sandberg projektansvarig kvinnors rop)

Vid ett annat tillfälle på samma plats berättas det om en ung kvinna som ropar med en gnällig nästan skrikig röst: ”Vänd er mot flärden och mot syndens blickar. Gör bot, gör bättring! Vänd er mot spirituosan som karlarna stjälpes i sig. Kvinnor hör upp vänd er bort från synden.” Framför henne på ången står flera tusen människor, flertalet är kvinnor.

3.4.4 Östergötland

Det fanns ingen direkt roparerörelse i detta landskap.³⁹ Det fanns dock yttringar och en kvinna som ropade. Den mest omtalade roparen var ”Vita jungfrun” eller som hon också kallades för ”Predikare-Lena”. Enligt Aronssons forskning började hon predika mycket tidigare än det som man räknar att roparerörelsen började. Hon började predika runt 1806. Hon räknades dit enligt Ekman eftersom hon frigiven från sjukhuset 1828 fortsatte sin verksamhet. Hon uppträdde i vita kläder därför kallades hon vita jungfrun. Han menar att hon hörde till roparerörelsen därför att hennes predikosjuka och rop var en fördömelse över synden och en berättelse om ett evigt liv som var ett vanligt sätt att känna igen en ropare på. Natan Odenvik har skrivit en utförlig bok enligt Zetterholm som skrivit en roman om henne som heter Predikare-Lena.⁴⁰ Odenvik börjar sin bok att berätta om roparna som satte hjärtana i brand. Han menar också att vita jungfrun var en ropare eftersom hon predikade och uttalade dom och nåd över människor. Helena Ekblom föddes i S:t Anna socken i Östergötland den 29 april 1784. Vid nio års ålder fick hon i en syn se det himmelska landet och vägen dit. Synen var nästan som Kristens resa av John Bunyan vilken hon inte läst. ”Bunyan är författaren till *The Pilgrim's Progress*, 1678, som översattes till svenska först 1853 av C. Rosenius”.⁴¹

Det ställde till med bekymmer för Helena och hennes familj, de blev inkallade till förhör till kyrkans män i S:t Annas församling i sakristian. Det blev fastslaget att det var en ”rätter” lära som hon sett. Det var ganska tyst ifrån henne ända till hennes 20 års ålder. Hon hade en tyst tid när det gällde andliga syner och uppenbarelser. Hon menade att Gud hade tystnat för att hon levde i synd. Däremot hade hon enskilda böner som många besökte och lyssnade på hen-

---

³⁹ Carlsson sid. 68

⁴⁰ Odenvik sid. 9

⁴¹ Odenvik sid. 12

nes bönerop. En gång när hon predikade med makt och myndighet blev hon varnad av prosten Brunius enligt konventikelplakatets ordning. Han anklagade henne många gånger för att hon var behjälplig i predikandet. Efter en gång när hon predikat skickar han en skrivelse till domkapitlet då nämns att hon påverkar människor och att det skulle behövas "hospitalsvård" åt Helena Ekblom. Det var vad som ansågs lämpligt för henne eftersom hon ansågs vansinnig och sjuk. Hon fördes också dit och blev inskriven där den 23 augusti 1809. Hon betraktades mycket farlig och rymningsbenägen så hon fängslades med järnbojor som fästes i väggen. Hon fick ha bläck och penna så det finns en del bevarade brev som hon skrivit till fru Charlotta von Feilitzen i Ramsdal som ligger utanför Söderköping. Man gjorde en del försök att få henne fri men det misslyckades. Det finns också ett brev bevarat som hon själv skrivit till konungen och vädjat om nåd. Hon fick ingen nåd men lite lättare på hospitalet hon slapp sin järnboja och fick gå ut och få frisk luft. Hon fick också villkoret om hon slutade med sina fantasier och sitt predikande skulle hon få komma ut i frihet. Konungen begärde in rapport varje halvår om hennes tillstånd av landshövdingen.⁴²Hennes predikningar gavs ut 1818 *Den andeliga striden* mer än 18 upplagor gavs ut. Det gick tjugo år innan hon blev fri och då var det den 8 februari år 1828. När hon blivit fri tog hon det lugnt med sitt predikande och sina rop på bättring. Både prosten Brunius som var hennes största förföljare och hennes goda vän och välgörare Charlotta von Feilitzen dog i något som kallades flussfeber enligt Zetterholm⁴³. Hon hade några stilla år efter sin fångenskap. Efter några år drog hon ut igen berättas det på en vit häst eftersom hon inte orkade gå så långt efter sina skador från hospitalet och själv var hon vitklädd. Hon dog den 23 januari 1859 då var hon 75 år gammal. Hon dog på vägen i en snödriva mellan sin bostad och en plats som hon skulle besöka.

3.4.5 Närke

Det berättas om en kvinna som bodde ensam i en stuga i Tivedskogen nära sjön Uden.⁴⁴ Stugan som hon ropade och bad i låg också nära Örebro stad på gränsen mellan Örebro län och Skarborgs län. I hennes stuga samlades människor till bibelläsning och bön. Det hände ofta att så många kom så de fick samlas ute i det fria. Folk visste om denna samlingsplats och kom långväga ifrån för att lyssna på kvinnan. Länsman hade fått reda på detta och kom tillsammans med fjärsman och andra ridande beväringar ridande till stugan och fängslade gumman och bötfällde de som hade lyssnat. Kvinnan fördes till fängelset i Örebro. Här fick hon sitta tillsammans med andra kvinnor som gjort grova våldsbrott. Hon fick sitta fängslad i sex

---

⁴² Jarlert sid. 86

⁴³ Zetterholm sid. 231

veckor på vatten och bröd. När hon en kväll bad och sjöng psalmer, var det en manlig mördare som hörde henne. Hon lade sitt öra intill muren där det fanns ett litet hål borrarat och hörde någon fråga: ”Är du en ängel eller är du en människa som talar och sjunger om Gud? Jag är en mödare men tror du Gud kan ge mig nåd.” Kvinnan ropade olika bibelställen in till mannen och samtalen resulterade i att mannen bad Gud om nåd. När hennes sak kom upp efter sex veckor i rätten visade det sig att hon egentligen hörde till Skaraborgs län. Hon skulle då transporteras till Mariestad för att förhöras vidare. På fångtransporten dit hade man skickat med mannen som hon hade pratat med igenom hålet i muren. Han skulle avrättas på Kinnekulle för sitt brott. De kunde samtala om Gud hela vägen. Kvinnan dömdes till ytterliggare straff i Mariestads fängelse på vatten och bröd med stöd av konventikelplakatet och mannen halshöggs för sina brott.

Religionskriget Kvistbro Man berättar att kriget varade i tre dagar (Arkivcentrum). 1843 kom det 3 ropare till Kvistbro nära Örebro. Det var Adam Smedberg, Vigerell och Ljungholm. Det kom många människor för att lyssna på dem och man anser att det samlades tretusen personer. Det var inte bara kyrkliga saker man ropade om utan också mot orättvisor i samhället. Det fanns åhörare med som varit med om hungersnöd. Detta möte kom till landshövdingens kännedom. Så han skickade polis för att gripa Smedberg. Det blev nästan som ett krig man började slåss mot överheten när polisen försökte gripa honom. Man slogs med påkar och bössor. Slutligen blev han gripen tillsammans med andra och förd till fängelset i Örebro.

3.5 Män som ropare

Det var mest kvinnor som var ropare i alla fall är de mest omtalade i litteraturen och i skrifter. Det fanns några män också t.ex. Adam Smedberg som var en känd ropare. Han föddes den 30 januari 1813 i Dala socken Skaraborgs län. Det berättas om honom att han var en f.d. artillerist och nyväckt ropare som gick vidare ut i Tiveden och Närke.⁴⁵ Det var självlärda män ur folket och därför var det många bönder och folk i stort som lyssnade på deras predikorop. ”Till Kvistbro anlände midsommaren 1843 tre vandrande ropare från Västergötland. Det var Adam Smedberg, som hösten innan i Kyrkefalla hade kommit i kontakt med en ropare, Johan Magnus Vigerell och en 14-årig pojke, Johannes Ljungholm”. På detta sätt berättar enligt (Arkivcentrum) i Örebro Län om denna händelse. Smedberg predikade mot synd och flärd och ytliga ting och föremål. När han svimmade av utmattning började hans följeslagare 14-

---

⁴⁴ Ekman sid. 210

åriga Johannes Ljungholm ropa och predika till Smedberg kvicknade till. ”Bättringsropare” Smedberg fortsatte sedan med ett rop och en förutsägelse om framtiden: ”Det stundar farliga tider lycklig den som hunnit undan! Inom kort kommer här människor från 6 till 25 år hastigt dö.⁴⁶ Bättra dig, bättra dig, att du må undfly helvetets glödande eld”! En större dödlighet har enligt Ekman inträffat i Kvistbro några år därefter.

Tiden roparna var i Närke var bara några veckor lång och det samlades 2000 till 3000 människor under bar himmel. Det största mötet hölls i Vekhyttan den 23 juli 1843 då var det ungefär tretusen åhörare samlade.⁴⁷ Det utbröt ett väldigt tumult runt dessa möten inte bara från kyrkligt håll. Polisen, länsman och andra myndighetspersoner ville lägga sig i. När man försökte fånga Adam Smedberg blev han skyddad av uppretade bondpojkar. Smedberg lyckades fly i en båt över sjön Multen. Polisen lyckades till slut fånga honom och han fördes till fängelset på Örebro slott. Det var mycket folk runt honom som ropade och grät och det var flera andra som dömdes på samma gång. Under sin fängelsevistelse förlorade han sin lust att predika och ropa. Han verkade uppleva stor samvetsnöd och upplevde sig själv som en bedragare.⁴⁸ Det står inget om att han ropade mer. Efter sin fängelsevistelse drog han omkring som luffare och hamnade så småningom på fattighuset i Hova. Enligt en fattiglängd vistades han i fattigstugan från 1870 till sin död 1892 då han dör utfattig. Han ligger begravd på Hova kyrkogård.

Olof Boqvist och Erik Wallbom var två ropare som fanns i Karlskoga och runtomkring på landsbygden. De var 15 och 18 år gamla. De hade möten både dag och natt. Ibland samlades man inomhus och ibland i skogen. Deras roparemöten blev mycket välbesökta. Den kyrkliga myndigheten försökte hindra dem att ropa och predika och speciellt hindra samlingarna som var välbesökta. Det spreds ut ett rykte att de var vansinniga. När inte prästerna fick tag i dem överlämnades ärendet till polisen. Polisen sökte efter dem i sex veckor och fann dem slutligen i skogen. De blev förhörda av prästen tillsammans med dem som hade lyssnat på dem. Alla blev frisläppta utom Boqvist och Wallbom. De fördes till fängelset i Örebro och landshövdingen uppmanade dem att sluta ropa och predika, de inte ville det eftersom ”Guds kraft var dem övermäktig att vi inte kan emotstå den”. Det berättas att de fördes till sjukhuset för att undersökas. Här blev de uppmanade att ropa och predika så man skulle se hur de uppträdde.

---

⁴⁵ Nilsson sid. 118

⁴⁶ Ekman sid. 207

⁴⁷ Nilsson sid. 118

⁴⁸ Nilsson sid. 120

Eftersom det inte fanns någon bättring fördes de till ”dårhuset” för att få hjälp med sitt vansinne. De behandlades med kalla bad och blev piskade efteråt för att få förstånd att sluta predika. Slutligen fick roparna lämna ”dårhuset”. Det står inget att de fortsatte att ropa. Olof Boqvist emigrerade senare till Amerika.

3.6 Läkarutlåtanden

Aronsson skriver i sin avhandling om att man skrivit in folk på sjukhuset i Växjö med diagnosen ”religiös extas”. Under 1842 var det 15 män och 30 kvinnor som fått den diagnosen. Medelåldern på kvinnorna var 20 år och på männen var det 21 år. Det som hände med roparna när de fick spasmer liknar psykiskt sjuka personer och att man betraktar sig tvingad att predika det ansågs vara ett mentalt sjukligt drag. Läkarna ansåg att det var en sinnessjukdom som gjorde att man ropade och kände sig tvingad att predika. Det första kända roparefallet är Lisa Andersdotter från Alsarp i Hjälmserydsocken. Hon finns med i en sjukhusjournal från 1841 som innehåller det som ansågs typiskt för att kallas en ropare och en predikosjuk.

1. Fysiska kramper
2. Ett oemotståndligt behov att predika.
3. Fördomande av högfärd och omåttlighet varnig för den yttersta domen och en profetia om sin egen död.

Fysiska kramper som de drabbades av var lik en sjukdom man kallade dragsjuka. Enligt Aronsson kunde den orsakas av dålig säd.⁴⁹ Därför trodde man att de predikosjuka roparna också hade ätit dålig säd. När det gäller det oemotståndliga behovet att predika var det ofta olärda pigor ifrån folket som inte hade någon vana att tala. De själva och de som lyssnade trodde att ”den helige ande hade tagit dem i städja”. Ropandet mot högfärd var en konkretisering av världens synd.

Carlsson skriver om en kyrkoherde som hette J Pontén och som arbetade i Korsberga i Småland.⁵⁰ Han hade en läkarpraktik och hade läkarkunskap. Han menade att roparna var sjuka eller att man gjorde sig till. Han berättar vidare att denna präst trodde att eftersom det hade varit så dålig skörd hade man inte kontrollerat sin säd så noga utan fått i sig en giftig svamp. Kyrkoherden påminde om de dåliga åren strax innan och att det hade varit stor hungersnöd. I

---

⁴⁹ Aronsson sid. 31

⁵⁰ Carlsson sid. 160

den dåliga rågen trivdes en röd svamp som hette *Olidium*. Han menade att eftersom man hade denna predikosjuka hade man fått för mycket av denna giftiga svamp i sig. Han ansåg att den som eventuellt hade anlag för sinnessvaghet blev påverkade av denna svamp. Man försökte bota predikosjukdomen med samma medicin som man använde till att bota epilepsi. Ponténs kurer bestod i att han först åderlät personerna sedan gav han kråksalt till magen och efter det fick man laxermedel. Denna teori om den giftiga rågsvampen försvann och man trodde inte längre att det var en epidemi som man kunde bota på detta sätt.

Carlsson beskriver en del andra uppfattningar som man rent läkarvetenskapligt ansåg.⁵¹ Det berodde på en sinnesjukdom men hade satts igång av några rörelser som hjärnan åstad kommit. Det ansågs vara smittsamt och speciellt barn blev lättare smittade. Det var en galen företeelse som var med slängande armar och det kunde hända man svimmade. Ögonen ändrades och man tyckte sig se saker som inte fanns på riktigt.

3.7 Myndighetens uppfattning och handlande

Kungl. Maj:t beslöt 1842 att en ytterligare varning skulle ges åt ropare i Jönköping län, däremot skulle man inte väcka något åtal mot dem.⁵² Istället bötfälldes kronolänsmannen A. Enholm som under upprörande former hade misshandlat en kvinna som deltagit i ett roparemöte. Adam Smedbergs anhängare som slagit kronobetjäningen i Kvistbro blev inte heller åtalade för detta. Landshövding Bergenstråhle författade många kungörelser mot roparna.⁵³ Han fick också kritik att han gick för hårt fram. De flesta av roparna var barn och ungdomar i tonåren. Han vände sig till Kungl. Maj:t för att få sin sak belyst. Det berättas att han hade iordningställt celler s.k. ”dårkamrar” för roparna eftersom de är vansinniga. Aftonbladet har synpunkter på landshövdingens handlingssätt.⁵⁴ ”Redan under sistlidne vår kommo åtskilliga rykten i omlopp angående de besynnerliga medel, som skulle hava blivit använda för att dämpa svärmeriet inom Jönköpings län, och bland vilka till och med stryk och våldsamma arresteringar uppräknades”. Utdraget fortsätter med följande: ”Konungens befallningshavare beordrar kronobetjäningen att genast gripa och till deras hemvist återföra de sjuka, som kringssprider smitta. Om de inte angiva dessa överträdelser får uppsyningsmännen beläggas med böter.”

---

⁵¹ Carlsson sid. 122

⁵² Jarlert sid. 201

⁵³ Carlsson sid. 38

⁵⁴ Carlsson sid. 39

Aronsson skriver om domkapitlet i Växjö att de betraktar roparna utifrån en andlig dimension.⁵⁵ I ett cirkulär skrevs att de skulle hålla i sina ”svavelosande ropare”. Det hotade en ”splitens och oenighetens gift, icke blott i enskilda hushåll utan i hela samhällskroppen”. Kyrkan och prästernas syn på roparna var oblida.⁵⁶ Det var en del präster som tyckte annorlunda, men de flesta var emot roparna.

3.8 Roparnas fortsatta liv

Det fanns ett samband mellan roparna och de nyevangeliska ledarna som uppstod i Jönköping län. De hade blivit omvända på roparemöten de hade besökt. Baptisterna som bildade sitt samfund i Närke hade också nytta av dessa ropare.

I Missionsförsamlingen i Finnerödjas minnesskrift står det om dessa ropare som man hade som de första medlemmarna i sin missionsförsamling. ”Den första lekmanpredikan hölls i Finnerödja år 1841 hos Olsson i Slättsbol, där man senare hade upprinnelsen till missionsförsamlingen i Finnerödja”. Det var här i Slättsbol som jag första gången hörde ett anförande av en kvinna som berättade om roparna. Hon var ingift på gården hennes man var död. De var ”missionare” tillsammans med sin familj och de tillhörde då Missionsförsamlingen i Finnerödja.

Jag frågade spontant, i en gudstjänst i Osby med ett hundratal besökare, om de hade hört talas om ropare. Det hade bara några få gjort. Den ene personen var från Värnamo och den andre från någon annanstans i Småland. Det är det som visar sig på kartan (bilaga 1) att det inte finns några kända antal ropare i Skåne. Det var inte så konstigt att smålänningarna hade hört talas om dem för där är det de mest beropade områdena. Jag fick ingen mer klarhet om varför de hört om dem. Ingen kom fram till mig och berättade heller. Jag var mest ut efter vilken kunskap som fanns om själva fenomenet i Osby.

---

⁵⁵ Aronsson sid. 48

⁵⁶ Carlsson sid. 38

4. Diskussion

Huvudsyftet med uppsatsen har varit att få lära känna fenomenet ropare lite mera på djupet. Tyvärr så är deras plats i historien ganska anonym. Det finns inget direkt skrivet om deras personligheter eller hur de hade det förövrigt i sina liv. De kallas ibland med förnamn. Ett typiskt namn på en ropare kunde vara "Råda roparna", "bonddottern från Högsåsen", "en piga", "Hedda". Den enda roperska eller ropare mig veterligt som fått en hel livsbeskrivning är Predikare - Lena. Hon har fått en roman med samma namn skriven om sitt liv och även en utförlig bok som heter Vita Jungfrun. Den litteratur jag har läst kanske har ett alltför gloriabetonat förhållningssätt till fenomenet. Jag har inte funnit några böcker som är negativa till roparna. Det kanske är så att de inte väckt något större intresse rent profant utan de som skrivit är kristet sinnade. Romanen av Zetterholm är skriven av en författare som uttalar sig som icke Gudstroende. Jag kan inte få en helt rättvis bild för i stort tar man roparnas parti.

4.1 Vad framkallade detta fenomen?

De flesta av de böcker och skrifter som jag har studerat anser att det var det *myckna supandet* som frammanade just de starka och ofta hänsynslösa och råa bättringsropen mot alkohol. Kvinnorna och barnen var i stor förtvivlan över männens omåttliga drickande. Männen söp så mycket att man inte hade ork att arbeta. Det hände mycket under alkoholens påverkan som inte var bra för hemmen. De flesta predikoropen vände sig mot detta och hänvisade till att det är syndigt att leva ett sådant utsvävande liv med sprit det som roparna kallade eldvatten. Ropen varnade vidare för att om man inte slutade med detta fanns risk att de hamnade i helvetet hos djävulen. Kyrkans präster predikade själva och trodde på en djävul och ett helvete under denna tidsperiod. Det värsta som kunde hända var att man hamnade hos honom efter döden och inte i himlen. Fattigfolket hade egentligen inte råd att sup, men eftersom en del av lönen betalades i sprit fick de möjlighet till detta superi. Det var ett slit ifrån morgon till kväll, men det var ändå svårt att få ihop till livets nödtorft. Medelåldern för en svensk under denna period var 42 år. Det var inte bara det stora alkoholmissbruket som orsakade det utan man hade urusla bostäder och sjukdomar härjade som inte fanns någon direkt bot för.

Litteraturen har ibland tagit upp att roparna då speciellt gällde det kvinnoroparna hade ett "rättvisepatos" då de ropade mot smycken och att det var en sorts rättvisedom de uttalade över dem som lyssnade på bättringsropen mot utsmyckningar. Kvinnoroparna var så gott som alltid fattiga kvinnor som inte hade några egna smycken att dekorera sig med. Den som inga smycken har kan uppleva en avundsjuka om andra smyckar sig. Roperskorna och roparna

ropade ofta att det var en ”*styggelse*” att smycka sig. Detta tyder enligt texterna på att de lade en andlig betydelse på sitt bättringsrop anser en del skrifter. Det hade att göra med de lyssnandes väl och ve. Det handlade om himmel och helvete för deras del. Om man fortsatte på detta sätt kunde man få vara med djävulen i helvetet som hade bundit sina fångar med guldkedjor. Barnen var i stort betraktade som mindre värda däremot de ropande barnen betraktades som underbarn. Att en piga överhuvudtaget kunde få så mycket mod att ropa anses vara konstigt.

Respekten och *tron på det övernaturliga* spelar en viss roll till att det blev ett så pass stort genomslag för roparna där de höll till. En del litteratur anser att det var mest olärda kvinnor som var vidskepliga som framförde rop och framförallt lyssnade på dem. Att det var i en tid av mycket tro på det övernaturliga som gjorde att de fick fart på sitt ropande. Det ingav respekt att roparna själva ansåg att det var Gud som använde dem till detta uppdrag i denna tid. Det var oplanerade saker som hände med de flesta ropare. Den helige ande använde både deras kroppar att skaka och deras munnar att ropa anser de själva.

4.2 Hur behandlades de av överheten?

Litteraturen visar att de behandlades ganska omilt av överheten. De betraktades som vansinniga som man måste göra sig av med på ett eller annat sätt. Fast det ibland var fråga om barn behandlades de på samma sätt som de som var något äldre. Roparna var smittsamma och speciellt andra barn kunde bli smittade. När det gäller den kändaste av dem ”Prediko-Lena” fick hon sitta på hospitalet i tjugo år. Hon blev, anser de som skrivit om henne, omänskligt behandlad. De som hamnade i fängelse för sitt ropande var där tillsammans med andra grova brottslingar och det var ingen skillnad på straff att döda eller att ropa. Prästerna som var inblandade i behandlingen av roparna kunde känna en oro för sin församling och de upplevde roparna som villoandar och att de ställde till split i sin hjord.

Det var många präster som likt evangelisten Lukas hade naturläkedom och läkarkunskap lagt på sig som en daglig rutin i kyrkovardagen. Därför utförde de också sin vårdarplikt gentemot roparna med stor nit. Det var ibland övertro på sina diagnoser men ibland stämde de anses det. Läkarna som gjorde undersökningar hade för det mesta diagnosen ”religiös extas” den diagnosen kanske är den som stämmer bäst eftersom de inte var vansinniga i vanlig bemärkelse. Konventikelplakatet hade inte avskaffats så det var en orsak till att överheten speciellt kyrkan

och prästen kunde ingripa mot roparna. Det var en anledning att man kunde hålla en så pass hård attityd. Det fanns en lag i ryggen mot konventiklar och irrläror.

4.3 Bildades det några ropareförsamlingar eller vart tog de vägen efter tiden som ropare?

Det framgår med all tydlighet att det inte bildades några ropareförsamlingar. De påbörjade sin ropartid i sina svenskkyrkliga församlingar och fortsatte vara kvar efter ropartiden. Det anses inte av några av författarna som studerat roparna att de bildade några egna församlingar. Perioden var en helt kort roparperiod och man återgick till det vardagliga kyrkolivet efter denna. Däremot upphörde konventikelplakatet 1858 och det var möjligt att bilda frikyrkoförsamlingar, som upplevdes radikalare än kyrkan. Därför behövdes inte roparna på samma sätt. Det fanns möjlighet att välja någon annan församling än Svenska kyrkan om man var missnöjd.

4.4 Kan man se några likheter/skillnader mellan de olika roparna?

En av de märkbaraste likheterna var att de flesta var unga och de flesta roparna var dessutom kvinnor. Det berättas nästan inte om några äldre ropare utan de är i så fall undantag. En annan likhet var också att det var fattiga, olärda människor som uppträdde som ropare. Deras rop är likartade och åthävarna detsamma. Den påtvingande lusten att predika är lika för dem alla. Däremot kan man åtskilja dem genom att inte alla hade skakningar och darningar. Det var också skillnad på deras förutsägelser en del förutsade andras framtid och en del sin egen framtid. Likheter var också att de flesta kom från skogen och från landet. Det var inte så vanligt med ropare från staden, någon enstaka stadsropare anser man att det har funnits.

4.5 Kan man se något samband mellan områdena där roparna ropade och där väckelserörelserna senare drog fram?

När det gäller den framfarten anser en del av författarna att roparna vara grogrunden för dessa frikyrkliga väckelser. Om man tittar på vad man traditionellt anser vara de frikyrkotätaste områdena så kan man kanske dra den slutsatsen. Småland med Jönköping som kallas "Smålands Jerusalem" är ett område med stor frikyrklighet. I dess omnejd var det gott om ropare. Där kan man se ett visst samband. Närke med "religionskriget i Kvistbro" var mycket beropat. I Örebro som är och har varit ett baptistiskt centrum kan man också se ett visst samband. Skåne som traditionellt anses ha haft mycket lite frikyrkighet och att det är så än idag. Här kanske man kan se sambandet av avsaknad av ropare.

Referenser

Aronsson, P. (1990). *Ropande pigor och läsande bönder*. Växjö: Växjö stiftshistoriska sällskapet

Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Bexell, O. (2003). *Sveriges Kyrkohistoria Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*. Trelleborg: Verbums Förlag AB

Carlsson, D. (1978). *Roparna*. Gävle: Skandinaviska Bokförlagets tryckeri

Ekman, E. (1921) *Inre Missionens Historia*. Jönköping: H. Halls Boktryckeri AB Förlag

Hartman, J. (2004). *Vetenskapligt tänkande från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur

Jarlert, A. (2001). *Sveriges Kyrkohistoria Romantikens och liberalismens tid*. Trelleborg: Verbums Förlag AB

Lenhammar, H.(2000). *Sveriges Kyrkohistoria Individualismens och upplysningens tid*. Trelleborg: Verbums förlag AB

Nilsson, Sture. (1978). *Sällsamheter i Närke*. Lund: Berglings

Olivestam, C. (2008). *Från kyrka till wellbeing*. Malmö: Studentlitteratur

Odenvik, N. (1950). *Vita Jungfrun*. Jönköping: H. Halls Boktryckeri AB Förlag

Zetterholm, T. (1974). *Predikare-Lena*. Höganäs: Bra Böcker AB

Skrifter

Finnerödja Missionsförsamling. (1927) *Minnesskrift*. Kristinehamn: Centraltryckeriet

Sandberg, U. (2005) *Kvinnors rop*

Internet sidor

www.hogsasen.se

Informationen uttagen 2008-09-01

<http://www.arkivcentrum.se/utställning/roparna.htm>

Informationen uttagen 2008-10-01

Bilaga 1

Karta 1. Karta över åkianernas och roparnas hemförsamlingar.

Källor: Se det otryckta materialet i Referenserna. Dessutom Angel 1843, Pontén 1843, Butsch 1843 och ur Carlsson 1978. För åkianerna är uppgifterna hämtade ur Torstensson 1989.

